

Міжнародний чинник боротьби влади Другої Української Народної Республіки проти єврейських погромів

Досліджено вплив міжнародних факторів на активізацію боротьби керівництва Другої УНР проти єврейських погромів. Простежено спроби української влади створити міжнародну комісію для розслідування причин погромного руху та виявлення його організаторів. Виснувано, що через панівну анархію вжиті заходи урядових структур нерідко залишалися декларативними.

Ключові слова: анархія, погроми, жертви, дискредитація, дипломатичні представництва, єврейські організації.

Постанова наукової проблеми та її значення. Однією з головних проблем революційних подій 1917–1921 рр. на території України було порушення права людини на життя. Ідеться насамперед про протистояння, які відбувалися за соціальною, політичною та національною ознаками. Найганебнішим різновидом останньої стали антиєврейські погроми, зумовлені переважно спадком імперської доби, деморалізацією значної частини учасників Першої світової війни та всеохопною анархією, спричиненою агресією радянської Росії проти УНР. Найчастіше вони відбувалися в першій половині 1919 р. Найбільші з них сталися в Проскуріві, Фастові, Єлисаветграді, Радомишлі, Черкасах, Тульчині, Умані, Фельштині та інших містах і містечках України. Погроми здійснювали і розрізнені повстанські формування, і окремі частини добровольчої, червоної, української та польської армій. Нерідко антисемітські акти насильства набували масового характеру.

Українська влада, ставлення якої до єврейських погромів було негативним, намагалася боротися із цим злом усіма доступними засобами. Передусім, – це нормотворче та інституційне забезпечення проблеми, вжиття військової сили стосовно погромників, запровадження різноманітних покарань, зокрема смертної кари, надання матеріальної допомоги постраждалим тощо. Ефективність ужитих дій хоч і була значною мірою детермінована складними умовами воєнного часу й анархії, все ж давала позитивні результати. Чимало нормативних документів, виданих органами української влади, низка запроваджених ними інституцій та інші заходи були переважно вчасними, нерідко мали системний характер, відповідали гостроті моменту і сприяли порятунку багатьох тисяч цивільного населення від смерті та знущань.

Важливе **завдання** окресленого контексту – дослідити міжнародний вплив на активізацію боротьби провідників Другої УНР проти єврейських погромів. Означена проблема ще не повною мірою знайшла своє відображення у вітчизняній і зарубіжній історіографії, відтак стане **об'єктом** цієї статті.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема єврейських погромів, спричинених сукупністю історичних стереотипів, соціально-економічних суперечностей та антагонізмів, надзвичайно складна для вивчення. Найявні дослідження означеного явища мають широкий діапазон: від повного заперечення участі українців у погромному русі до намагання цілкомити перекласти провини за антиєврейські ексцеси на учасників українського національно-визвольного табору. Правда ж полягає в тому, що до єврейських погромів вдавалися представники всіх влад і політичних сил, які діяли в Україні впродовж 1917–1921 рр. Відповідно, означені події потрібно розглядати в контексті непростих об'єктивних обставин, що склалися в одному з найбільш критичних періодів української історії. Серед досліджень, у яких більш-менш комплексно та об'єктивно проаналізовано антиєврейський погромний рух, варто назвати роботи Т. Гунчака, С. Гусєва-Оренбурзького, В. Іваниса, В. Сергійчука, І. Чериковера, О. Шульгіна та ін. [9; 10; 16; 42–55; 56; 60–63]. Автори свої твердження здебільшого ілюстрували значною кількістю раніш невідомих архівних документів, які дають змогу з'ясувати причини, наслідки та імена винуватців трагічних подій означеного хронотопу.

У багатьох розвідках висвітлено окремі аспекти антисемітського руху: погроми в Російській імперії [5; 13; 22; 34; 51; 59], злочини, які вчинили деморалізовані солдати російської армії 1917 р. [7; 37; 52], повстанські загони [41], частини Армії УНР [19; 29], Добровольча армія [2; 6; 21; 57; 58], польське військо [20; 36], Червона армія [17; 18; 38] тощо.

Про причини й передумови єврейських погромів ідеться в роботах О. Брика, О. Будницького, Т. Гунчака, І. Мазепи, В. Сергійчука, Дж. Франкеля, І. Чериковера, О. Шульгіна та ін. [1; 2; 4; 10; 29; 31; 32; 37; 43; 50; 56; 60]. Більшість дослідників погоджувалася, що головною причиною погромного руху була анархія, спричинена агресією російських більшовиків.

Наслідки погромів були страхітливими, однак підсумкові, систематизовані дані кількості актів насильства проти єврейського населення та їхніх жертв історики поки не спроможні назвати. Ідеться лише про приблизні числа, які різняться між собою дуже істотно. Загальний аналіз окресленої проблеми відображено в розвідах О. Будницького, В. і Л. Гриневичів, С. Гусєва-Оренбурзького, Г. Костирченка, С. Кульчицького, З. Островського, В. Савченка, В. Солдатенка, Д. Тарасюка, В. Енгеля та ін. [3; 8; 10; 23; 28; 30; 35; 40; 46; 47].

Істотну проблему для встановлення справжніх наслідків погромного руху становлять гіпертрофікація його розмірів та численні провокації і фальсифікації дійсного стану речей, вчинені на території України прихильниками більшовицького й білогвардійського режимів для того, щоб, з одного боку, дискредитувати українську владу перед західними країнами, які сприймали антисемітську тему надзвичайно чутливо, з іншого – перекинути власну вину на супротивника. Інформація про такі факти міститься в роботах О. Брика, С. Гольдельмана, Е. Райса, В. Сергійчука, І. Чериковера, О. Шульгіна [1; 12; 39; 43; 56; 60] та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Особливих успіхів у дискредитації українського руху та його очільників досягнули російські більшовики, які, завоювавши Україну, отримали практично безмежні можливості для підміни понять. Серед перших тем, підданих фальсифікації, значну увагу було приділено українсько-єврейським відносинам періоду революції 1917–1921 рр. Чого варте лише більшовицьке «редагування» книжки С. Гусєва-Оренбурзького «Багряна книга. Погроми 1919–1920 рр. в Україні». У передмові до неї Р. Бронська зазначала, що на її прикладі «...можна написати цілу дисертацію про роботу більшовицької цензури над текстом друкованого твору. Там, де справа стосується участі в погромах радянських військ, вилучені шматки й навіть цілі глави. Так, наприклад, майже цілком вилучена трагічна глава про погромну діяльність більшовиків у Росаві. І якщо в «Багряній книзі» автор неодноразово наголошував, що на кривавому погромному плацдармі одночасно діяли чотири різні групи, одна з яких – «радянські загони», то в цій редакції [виданій більшовиками в петроградській друкарні «Пропагандист». – Авт.] ви прочитаєте про «три групи»: радянські загони навіть не згадувалися» [10, VII]. У такому ж ключі висвітлено події в книзі З. Островського «Єврейські погроми. 1918–1921» [35]. Дійшло до того, що, описавши Глухівський погром, який здійснили в березні 1918 р. більшовики, і навівши конкретні приклади звірств [35; 36], згаданий автор і словом не обмовився, що вони були справою рук червоноармійців.

Більш цинічними були спроби радянської влади цілковито перекласти відповідальність за єврейські погроми на керівництво УНР: наприклад, у написаній під її диктовку брошурі П. Красного «Трагедія українського єврейства...» [27]. Міфологема про український національний рух як про антисемітський була панівною в радянській історичній науці [53]. Подібних уявлень дотримуються й деякі сучасні автори [24, с. 121; 43, с. 3–97; 49], які отожднюють ті події, що відбувалися на території України, з державною політикою українського уряду. Характерним прикладом може бути книга професора Єврейського університету в Єрусалимі Ш. Авінері, у якій автор заявив, що «...зі всіх національних рухів Східної Європи саме український націоналізм виділявся особливою ненавистю до всього інородного загалом і до євреїв зокрема...» [15, с. 115].

Серед досліджень проблеми міжнародного впливу на боротьбу провідників Другої УНР проти єврейських погромів слід відзначити роботи таких авторів, як О. Брик, Т. Гунчак, С. Гольдельман, В. Кедровський, В. Кравцевич, В. Лозовий, А. Марголін, Е. Райс, В. Сергійчук, В. Солдатенко, І. Чериковер, О. Шульгін та ін. Головним джерелом дослідження стали матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, опубліковані документи.

Українські керманічі усвідомлювали, що єврейські погроми, крім завданих фізичних і моральних страждань значній частині суспільства, загрожували делегітимацією владних структур, приносили значну політичну шкоду Україні на міжнародній арені. Свідченням цього були документи, які видали різні гілки української влади [14, с. 519, 564–565, 653; 48, с. 355; 60, с. 82, 83]. Про те, що саме погроми найнегативніше позначилися на ставленні західних держав до незалежності України,

повідомляли українські посли [55, 9–9 зв., 17 зв.; 33, с. 391–393]. З огляду на це, питання єврейських погромів і розв'язання проблеми національних меншин взагалі були не лише серед найнагальніших щоденних справ української влади всередині країни, а й перебували в центрі зовнішньої політики України.

Тим часом Захід особливо не переймався деталями погромного руху. Оскільки такі ганебні явища, міркували західні політики, відбуваються в Україні, – то відповідальним за них є українське керівництво. Дійшло до того, що американські власті заборонили вивезти з Франції, зі складів резерву армії США, вже куплені урядом УНР медикаменти для українських вояків, які знемагали від тифу [44, с. 418]. Найбільше ситуація ускладнилася, коли стало відомо про Проскурівський погром. Після цього всі європейські банки, крім німецьких, заморозили фінансові рахунки УНР і відмовилися мати справу з її торговою місією. Країни Антанти перестали продавати українській армії потрібні їй матеріали. Впливова єврейська община США звернулася до президента В. Вільсона з категоричними вимогами – жодної підтримки Українській Народній Республіці. На Армію УНР було навішено ярлик «погромницької». Унаслідок цього український грошовий запас скоротився як мінімум наполовину, зброю, боєприпаси й медикаменти Армія УНР могла лише або захоплювати в супротивника, або купувати в населення. Спровокований антиукраїнськими силами Проскурівський погром, на думку дослідників [19, с. 199–200; 25; 26, с. 5], фактично став початком краху Української Народної Республіки та її збройних сил.

Українські офіційні кола, звичайно, прагнули донести до міжнародної громадськості правду про єврейські погроми в Україні та боротьбу з ними органів влади. Зокрема, це засвідчує активне дипломатичне листування Міністерства закордонних справ УНР [54, 9–9 зв., 14–28; 55, 4–4 зв., 6, 9–9 зв., 17–18, 49–49 зв., 56, 64–64 зв.]. Також з ініціативи М. Порша та за енергійної участі В. Левицького й публіциста Вальдмана українським посольством у Німеччині було видано брошуру «Становище євреїв в Україні» («Die Lage der Juden in der Ukraine») [33, с. 272, 273]. 1921 р. МЗС УНР через свої дипломатичні представництва розповсюджувало за кордоном книгу С. Гольдельмана «Жиди й українці» (очевидно, йдеться про брошуру С. Гольдельмана «Листи жидівського соціал-демократа про Україну») [12; 54, 20–20 зв.]. Однак такої інформації було надто мало. Особливо йдеться про ті країни, у яких проживали значні єврейські громади.

Тему погромів активно використовували антиукраїнські сили різного ґатунку для міжнародної ізоляції уряду УНР, щоб він не отримував ні моральної, ні матеріальної підтримки у своїй боротьбі за державну незалежність. Надзвичайно важливим кроком на шляху з'ясування істини стали переговори українського дипломата єврейського походження А. Марголіна в середині травня 1919 р. в Лондоні. Його візаві були впливові єврейські представники, стурбовані інформацією про расові погроми в УНР, яку активно постачали російські кола на чолі з відомим політичним діячем П. Мілюковим. У доповіді А. Марголіна у єврейському гуртку та інтерв'ю у єврейській пресі відображено правдиву картину ставлення українського уряду до єврейського питання, значною мірою відкинули низку облудних звинувачень українців у юдофобстві. Так, член делегації Великобританії на Паризькій мирній конференції, представник англійських євреїв Л. Вольф улітку 1919 р. відвідав українську делегацію в Парижі й висловив симпатію українському рухові й задоволення ставленням української влади до єврейства, зокрема забезпеченням нею національно-персональної автономії для іноетнічного населення [24, с. 123–124; 33, с. 156–157, 295].

Своєрідним жестом відвертості в українсько-єврейських відносинах стало звернення уряду УНР до єврейських громадських діячів та організацій за кордоном із проханням про створення ними міжнародної єврейської комісії, яка б приїхала в Україну й на місці встановила причини погромів та виявила справжніх винуватців. Прагнучи якнайшвидше домогтися припинення злочинів, що лягали плямою на всю країну, український уряд обіцяв усіляку допомогу в діяльності комісії, її повне фінансове забезпечення та врахування всіх пропозицій і порад, які вона надасть для викорінення зла.

9 вересня 1919 р. урядові запрошення були надіслані відомим єврейським діячам Усишкіну, Гольдштейну, Моцкіну, які перебували в Парижі, та У. Гінзбергу (Ахад-Гааму) й Іохельману в Лондон. Однак позитивно сприйнявши ініціативу українського уряду та висловивши йому вдячність за довіру, згадані особи відхилили пропозицію. При цьому вони порадили звернутися безпосередньо до Комітету єврейських делегацій при Паризькій мирній конференції. У такому ж дусі висловився й М. Вішніцер.

Уряд дослухався поради і звернувся одночасно до шести міжнародних єврейських організацій: Єврейського всесвітнього союзу, Комітету єврейських делегацій, Сіоністської організації, Єврейської територіалістської організації, Американського єврейського комітету та «Joint Foreign Committee». Однак і ця українська ініціатива не мала успіху. Зіславшись на стан анархії в Україні, що, на їхню думку, не давав змоги здійснити неупереджене слідство, та подякувавши урядові УНР за «його найкращі наміри в питанні дослідження причин погромів і за його дружнє ставлення до українського єврейства» [33, с. 296–299], представники міжнародних єврейських організацій відмовилися від прошення відвідати Україну. Не побажали «втручатися у внутрішні справи УНР» [33, с. 126, 127, 131–132, 150] і представники Антанти, яких намагалися залучити до розв'язання проблеми і українські дипломати, і єврейські діячі.

Дискусії з українсько-єврейських відносин тривали й 1921 р. Зокрема, 26 листопада за участю голови надзвичайної дипломатичної місії УНР у Парижі О. Шульгіна та представника українського уряду В. Ковалю у французькій столиці відбулася конференція з діячами єврейської еміграції, серед яких були Д. Пасманік, Г. Сліозберг, О. Грузенберг й автор тенденційних антиукраїнських доповідей про єврейські погроми В. Тьомкін. Із ґрунтовним повідомленням про розв'язання єврейської проблеми в Україні виступив О. Шульгін. Він також ознайомив присутніх з основними напрямками боротьби органів влади УНР проти погромів, довів до відома накази Головного отамана С. Петлюри в цій справі. Продовжуючи виступ попередника, В. Коваль розповів єврейським діячам про пропагандистсько-виховні та військові заходи, яких українська влада планувала вжити після звільнення УНР від більшовиків.

Окремо конференція розглянула питання про забезпечення національно-культурних прав єврейського народу в Українській державі в разі відновлення її незалежності. Усі учасники, за винятком В. Тьомкіна, який заявив, що «з Петлюрою нам не по дорозі» [24, с. 124–125], висловили подяку та підтримку уряду УНР за його позицію в розв'язанні єврейського питання, пообіцяли надати допомогу в дипломатичних справах та організації зустрічей з американською єврейською пресою, щоб правдива інформація була поширена у світі.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз політики влади Другої УНР щодо боротьби проти єврейських погромів показує, що на її здійснення певною мірою впливали зовнішні чинники: міжнародна громадськість, лідери західних держав, єврейські громадські діячі та організації за кордоном. Українські офіційні кола усвідомлювали, що погромний рух завдавав значної політичної шкоди міжнародній репутації держави, тому активно боролися проти нього. Однак повністю припинити лихо не вдалося: з одного боку, через панівну анархію вжиті заходи урядових структур нерідко залишалися декларативними; з іншого – надто багато сил було зацікавлено в дестабілізації української державності та дискредитації її керівництва. Зокрема, тему єврейських погромів активно використовували російські більшовики та білогвардійці для міжнародної ізоляції уряду УНР, щоб позбавити його моральної та матеріальної підтримки в боротьбі за державну незалежність.

За таких умов українська влада спробувала заручитися незалежним моніторингом проблеми. Для цього вона ініціювала створення незалежної міжнародної комісії, яка б об'єктивно розслідувала причини єврейських погромів та виявила їхніх організаторів. Однак такі спроби зазнали невдачі. Питання про те, що стало на заваді цьому, – лише «стан анархії в Україні», що не дав змоги здійснити неупереджене слідство, чи були й інші, досі не з'ясовані причини, зокрема прагнення певних сил мати змогу й далі звинувачувати українську владу в організації погромів, потребує подальшого дослідження.

Джерела та література

1. Брик О. Українсько-єврейські взаємовідносини / О. Брик. – Вінніпег : Накладом автора, 1961. – 383 с.
2. Будницький О. В чужом пиру похмелье (Євреї и русская революция) [Електронний ресурс] / О. Будницький. – Режим доступу : <http://www.jewish-heritage.org/ve13a2r.htm>
3. Будницький О. В. Российские евреи между красными и белыми (1917–1920) / О. В. Будницький. – М. : РОССПЭН, 2005. – 552 с. : ил.
4. Будницький О. Крушение империи и раскол российского еврейства (1917–1920) [Електронний ресурс] / О. Будницький. – Режим доступу : <http://www.judaica.kiev.ua/Conference/Conf2003/04.htm>
5. Гаухман М. В. Російська національна політика щодо єврейського питання в Правобережній Україні (1905–1914 pp.) / М. В. Гаухман // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 19. – С. 164–175.

6. Гольденвейзер А. А. Из киевских воспоминаний (1917–1921 гг.) / А. А. Гольденвейзер // Арх. Рус. революции. – 1991. – Т. 6. – С. 161–303.
7. Гриневич В. Національне військове питання в діяльності союзу євреїв-воїнів КВО (липень 1917 – січень 1918 р.) / В. Гриневич, Л. Гриневич. – К. : [б. в.], 2001. – 150 с.
8. Гриневич Л. Євреї в Україні / Л. В. Гриневич, В. А. Гриневич // Енциклопедія історії України : у 10-ти т. Т. 3. – К. : Наук. думка, 2005. – С. 72–88.
9. Гунчак Т. Симон Петлюра та євреї / Т. Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 48 с.
10. Гусев-Оренбургский С. И. Багровая книга. Погромы 1919–1920 гг. на Украине / С. И. Гусев-Оренбургский. – Нью-Йорк : Ладога, 1983. – 252 с.
11. Гольдельман С. І. Жидівська національна автономія в Україні 1917–1920 / С. І. Гольдельман. – Мюнхен ; Париж ; Єрусалим : Дніпрова хвиля, 1967. – 138 с.
12. Гольдельман С. Листи жидівського соціал-демократа про Україну / С. Гольдельман. – Відень : Гамойн, 1921. – 44 с.
13. Д. П. Погромы в России / Д. П. // Еврейская энциклопедия Брокгауза и Ефрона : в 16-ти т. Т. 12. – СПб. : [б. и.], 1912. – С. 611–622.
14. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 р. Документи і матеріали : у 2-х т., 3-х ч. Т. 2 / упоряд. : В. Верстюк та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – 743 с.
15. Заремба О. Єврейська культура періоду національно-визвольних змагань в Україні (1917–1920) / О. Заремба // Наук. зап. ІІІЕНД ім І. Ф. Кураса НАН України. – 2000. – Вип. 10. – С. 114–124.
16. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України. 1879–1926 / В. Іванис. – Торонто : Накладом «5-ї станції Союзу бувших укр. вояків», 1952. – 270 с.
17. Каган В. Свидетельства созерцателя [Электронный ресурс] / В. Каган. – Режим доступа : <http://www.machanaim.co.il/surround/vkagan/art1.html>
18. Кац А. Евреи. Христианство. Россия [Электронный ресурс] / А. Кац. – Режим доступа : http://ok.zhitinsky.spb.ru/library/katz/trakta_c.htm
19. Кедровський В. Хто спричинив Проскурівський погром / В. Кедровський // За державність. Зб. 11. – Торонто : [б. в.], 1966. – С. 199–203.
20. Коган С. Евреи в Западно-Украинской Народной Республике / С. Коган // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 190–198.
21. Козерод О. Білий рух і євреї [Електронний ресурс] / О. Козерод. – Режим доступу : http://holocaust-ukraine.net/ru/razdel_iii.htm
22. Кон Н. Благословение на геноцид / Н. Кон // Карта. – Б. д. – № 28–29. – С. 89–95.
23. Костырченко Г. В. Тайная политика Сталина: власть и антисемитизм / Г. В. Костырченко. – М. : Междунар. отношения, 2003. – 784 с.
24. Кот С. Олександр Шульгин та формування міжнаціональної політики УНР / С. Кот // Наук. зап. ІІІЕНД ім І. Ф. Кураса НАН України. – 1999. – Вип. 8. – С. 116–125.
25. Кравцевич В. Куди подів Скоропадський державну скарбницю? / В. Кравцевич // Вечір. Київ. – 2003. – 29 серп.
26. Кравцевич-Рожнецкий В. За что пилили богослова Петлюру / В. Кравцевич-Рожнецкий // «2000». – 2004. – 2 июля.
27. Красный П. Трагедия украинского еврейства. К процессу Шварцбарда / П. Красный. – Харьков : Гос. изд-во Украины, 1928. – 71 с.
28. Кульчицький С. В. Антисемітизм в Україні / С. В. Кульчицький // Енциклопедія історії України : у 10-ти т. Т. 1. – К. : Наук. думка, 2003. – С. 96–97.
29. Кульчицький Ю. Симон Петлюра і погроми / Ю. Кульчицький // Симон Петлюра : зб. студійно-наук. конф. в Парижі (трав. 1976) / за ред. В. Косика. – Мюнхен ; Париж : Укр. вільний ун-т, 1980. – С. 137–159.
30. Ларин Ю. Евреи и антисемитизм в СССР / Ю. Ларин. – М. ; Л. : Гос. изд-во, 1929. – 311 с.
31. Лозовий В. Національна політика Директорії УНР / В. Лозовий // Центральна Рада і український державотворчий процес : матеріали Наук. конф. (20 берез. 1997 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. – К. : [б. в.], 1997. – С. 106–115.
32. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921 / І. Мазепа ; авт. передм. та комент. В. Яблонський. – К. : Темпора, 2003. – 608 с. : іл.
33. Марголинъ А. Украина и политика Антанты (Записки еврея и гражданина) / А. Марголинъ. – Берлинъ : Изд-во С. Эфронъ, 1922. – 397 с.
34. Миндлин А. Плеве и евреи [Электронный ресурс] / Александр Миндлин // Параллели. – 2002. – № 1. – Режим доступа : <http://amindlin.narod.ru/>
35. Островский З. С. Еврейские погромы 1918–1921 / З. С. Островский. – М. : Школа и Кн., 1926. – 135 с.

36. Погребинська І. Погроми в Польщі, Галичині та українське єврейство / І. Погребинська // Наук. зап. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2000. – Вип. 10. – С. 167–179.
37. Полетика Н. Воспоминания [Электронный ресурс] / Н. Полетика. – Режим доступа : <http://lib.ru/metuary/poletika/wospoinaiya.txt>
38. Присяжный Н. С. Первая Конная армия на польском фронте в 1920 году / Н. С. Присяжный. – Ростов н/Д. : Изд-во Ростов. ун-та, 1992. – 64 с.
39. Райс Е. Несправедливі обвинувачення / Е. Райс // Симон Петлюра : зб. студій.-наук. конф. в Парижі (трав. 1976) : статті, замітки, матеріали / за ред. В. Косика. – Мюнхен ; Париж : Укр. вільний ун-т, 1980. – С. 107–108.
40. Савченко В. А. Симон Петлюра / В. А. Савченко ; худож.-оформ. Л. Д. Киркач-Осипова. – Харьков : Фолио, 2006. – 415 с.
41. Савченко В. Авантюристы гражданской войны: Историческое расследование / В. А. Савченко. – Харьков : Фолио, 2000. – 368 с.
42. Сергійчук В. Погроми в Україні. 1914–1920. Від штучних стереотипів до гіркої правди, прихованої в радянських архівах / В. Сергійчук ; вступ. ст. В. Михальчука. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 1998. – 543 с.
43. Сергійчук В. Симон Петлюра і єврейство / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2006. – 152 с.
44. Сергійчук В. Українські державники. Симон Петлюра / В. Сергійчук. – [вид. 2-ге, допов.]. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2009. – 568 с.
45. Сергійчук В. Уся правда про єврейські погроми: Мовою невідомих документів і матеріалів / В. Сергійчук. – К. : Козаки, 1996. – 122 с.
46. Солдатенко В. Ф. Єврейські погроми в УНР 1919 р. / В. Ф. Солдатенко // Гілея. – 2007. – Вип. 10. – С. 4–18.
47. Тарасюк Д. Без вины виноватые (Еврейские погромы в годы Гражданской войны в России) / Д. Тарасюк // Карта. – Б. д. – № 28–29. – С. 86–88.
48. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали : у 2-х т. Т. 1 : 4 березня – 9 грудня 1917 р. / упоряд. : В. Ф. Верстюк та ін. – К. : Наук. думка, 1996. – 588 с.
49. Финкельштейн Ю. Загадка Симона Петлюры или парадокс антисемитизма / Ю. Финкельштейн // Новое рус. слово. – 1995. – 1 дек.
50. Франкель Дж. Российская империя и Советский Союз / Джонатан Франкель // Барнави Э. Евреи и XX век : анализ. словарь. – М. : Текст ; Лехаим, 2004. – С. 504–529.
51. Хитерер В. Еврейские погромы и самооборона в Российской империи [Электронный ресурс] / В. Хитерер. – Режим доступа : <http://www.judaica.kiev.ua/Conference/Conf2002/Conf20-02.htm>
52. Хитерер В. Погроми, вчинені частинами російської армії в Галичині [Електронний ресурс] / В. Хитерер. – Режим доступу : http://holocaust-ukraine.net/ru/razdel_iii.htm
53. Хміль І. Петлюра і петлюрівщина / І. Хміль // Укр. іст. журн. – 1990. – № 3. – С. 107–119.
54. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ), ф. 3696, оп. 2, спр. 482.
55. ЦДАВОУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 589.
56. Чериковер И. Антисемитизм и погромы на Украине 1917–1918 гг. / И. Чериковер. – Берлин : Ostjudisches historisches archiv, 1923. – 335 с.
57. Шехтман И. Б. Погромы Добровольческой армии на Украине / И. Б. Шехтман. – Берлин : Восточ.-еврейский ист. архив, 1932. – 386+[4] с.
58. Штиф Н. Погромы на Украине (Период Добровольческой армии) / Н. Штиф. – Берлин : Восток, 1922. – 96 с.
59. Шульгин В. «Что нам в них не нравится...»; Об антисемитизме в России / В. В. Шульгин. – М. : Рус. кн., 1994. – 448 с.
60. Шульгин О. Україна і червоний жах: Погроми в Україні / О. Шульгін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 104 с.
61. Hunczak T. Symon Petliura and the Jews: A Reappraisal / T. Hunczak. – Toronto ; Munich : Ukrainian Historical Ass'n, 1985. – 61 p.
62. Shoulguin A. The Problems of the Ukraine: Ethnic Question, National Culture, Economic Life, Will of the People / A. Shoulguin. – London : Ukrainian Press Bureau, 1919. – 34 p.
63. The Jewish pogroms in Ukraine / I. Bachynskyi, A. Margolin, M. Wishnitzer, I. Zangwill. – Washington, 1919. – 24 p. – Friends of Ukraine (U.S.).

Лазарович Николай. Международный фактор борьбы власти Второй Украинской Народной Республики против еврейских погромов. Исследовано влияние международного фактора на активизацию борьбы руководства Второй УНР против еврейских погромов. Прослежены попытки украинской власти создать

международную комиссию для расследования причин погромного движения и выявления его организаторов. Подытожено, что через господствующую анархию приняты меры правительственных структур нередко оставались декларативными.

Ключевые слова: анархия, погромы, жертвы, дискредитация, дипломатические представительства, еврейские организации.

Lazarovych Mykola. International Factors of Struggle of Authority of the Ukrainian Folk Republic is Second Against the Jewish Pogroms. International factors of struggle of authority of the UNR against the Jewish pogroms are investigated. Analyzed the attempts of the Ukrainian authorities to establish an international commission to investigate the causes of the pogrom movement and identify its organizers. It is summed up, that through dominating anarchy taken measures quite often remained declarative.

Key words: anarchy, riots, victims, discredit, diplomatic missions, Jewish organizations.

Стаття надійшла до редколегії
24.09.2014 р.

УДК 327

Анджей Ваврынюк

Анализ правовых актов в области пограничной пошлины как один из инструментов защиты Польского Государства в 1919–1920 годы

Одним из основных инструментов, которые защищают государство, является пошлина. Оно должно выполнять несколько функций, из которых важнейшая, – экономическая. Внедряемые таможенные тарифы защищают внутренний рынок, интересы граждан и одновременно обеспечивают государственную казну значительным поступлением платежных ресурсов в ее бюджет. Показано формирование польской таможенной системы, первый таможенный тариф, а также курс валюты некоторых стран по отношению к тогдашней польской марке.

Ключевые слова: граница, пошлина, таможенные части, таможенный тариф, курсы валют, таможенная структура, Польша, Россия, Австро-Венгрия, распоряжение, таможенное представительство, таможенное управление, закон.

Постановка научной проблемы и её значение. Исследования – один из элементов научных поисков на тему образования восточной границы Польши. Отсутствие подробных работ в этом случае было решающим элементом.

Анализ исследований этой проблемы. За исключением нескольких статей, отсутствуют подробные публикации на эту тему.

Предметом исследований была организация таможенной службы в возрождающейся Польше. Самая важная **цель** статьи – проанализировать важнейшие правовые акты организации таможенной службы, таможенных тарифов, а также специфики работы первых таможенников во II Республике Польша.

Изложение основного материала и обоснование полученных результатов исследования. Одним из самых важных теоретических размышлений этой статьи является определение понятий «граница государства», «экономическая защита границы». Из точки зрения политических наук, наиболее правильное определение дал З. Рыкель утверждая, что «граница определяет действия государственного начальства» [18, с. 118]. Тот же автор представляет её существование как отделение суверенитета данного государства от суверенитета соседей [18, с. 119]. Так, как мы понимаем экономический суверенитет, защищающий государственные бюджета соседей, а следовательно – защиту внутреннего рынка и экономическое существование наций. При этом мы сознательны, что существуют также и другие границы, например географические, исторические, этнические, национальные, экономические и т. п. В публикации мы ограничились только политической границей и её защитой через введение разного вида пошлины.

В статье мы проанализировали правовые акты 1919–1920 гг., касающиеся этой тематики.

© Ваврынюк А., 2014